

Valerián Maximilián Magni a jeho koncept rekatolizace českých zemí?

Životní data **1586–1661** Byl pozoruhodným myslitelem a samostatným filosofem. Měl živý zájem o přírodní vědy, sympatizovals Galileem a sám dělal přírodovědecké pokusy. Valerián Magni se narodil v Itálii ve švédské šlechtické rodině, která v době luteranizace Švédska opustila zemi. Jako tříletý přišel do Prahy, kde jeho otec působil jako diplomat na dvoře **Rudolfa II.** Magni vyrůstal v Praze, naučil se česky i německy, pod vlivem kapucínského generálního představeného **Vavřince z Brindisi** se stal kapucínem, působil jako kazatel a učitel filosofie. Roku **1623** se stal kvardiánem kapucínského kláštera v Praze a v této funkci se dostával do styku s pražským arcibiskupem, později kardinálem, **Arnošem Harrachem.** Magni inspiroval arcibiskupa v boji proti výsadnímu postavení jezuitů a spoluovlivnil jej ve věci rekatolizačního postupu v Čechách. Pro jeho mohutnou postavu mu říkali „velký mnich“. Navrhoval úplně jiné uspořádání katolické generální obnovy. Navrhoval pomalou, ale důkladnou rekatolizaci země, prováděnou jedinečnou mírnou cestou, vyučováním a příkladem, žádal soustavnou a dlouhodobou misijní práci. Vycházel totiž z přesvědčení o vítězné podmanivosti a univerzalitě katolické církve. Dílo měl řídit arcibiskup a církve, nikoliv místodržící a stát. K podpoře arcibiskupa navrhoval v Čechách nejméně čtyři nová biskupství Litoměřice, Hradec Králové, Plzeň, České Budějovice). Misionáři se neměli bát diskutovat s jinověrci, měli jim rádi a přátelsky odpovídat na dotazy a námítky, varovat se všeho co by mohlo urazit náboženské citění druhých (proto např. ve svých debatách s jinověrci je P. Valerián neoslovoval jako bludaře, ale jako biblisty). Na Magniho názory měli vliv dva velcí muži té doby, a to **Jan Kepler** (byl činný u pražského císařského dvora, stejně jako Magniho otec), s ním se seznámil v letech 1605–1610, silněji na Magniho však působil generál kapucínského řádu sv. **Vavřinec z Brindisi**, který se na počátku 17. století zdržoval v Praze a jako krajan navštěvoval dům Valeriánových rodičů. Právě pod vlivem Brindisiho vstoupil Valerián i přes odpor rodičů do kapucínského kláštera. Roku 1625 byl Magni jmenován zplnomocněným vikářem kongregace De propaganda fide pro Čechy. V roce 1626 získal pražský arcibiskup Harrach kardinálský purpur, díky čemuž získala tato skupina, která podporovala nenásilnou rekatolizaci jistou převahu. Ovšem výsledkem střetnutí o metodu rekatolizace byl kompromis = císař si prováděl katolickou generální akci ve smyslu jezuitů, zatímco arcibiskup byl určen za prvního generálního komisaře reformace (tato generální reformační komise určila podkomise podle krajů, největší slovo tu měl arcibiskup).

Jeroným Hirnheim –

Životní data: **1637 (Opava) – 1679 (Hradiště u Plzně)** Byl strahovským premonstrátem a následně opatem. Přestože v baroku působil skepticismus cizorodě, byl u nás přece jen reprezentován, a to právě Hirnheimem. Všechno rozumové usilování je podle něho nejisté, přiklání se k pietismu, tj. k přesvědčení, že víra i s bezpodmínečnou jistotou, kterou zahrnuje, je dar shůry, dar s našim přirozeným poznáním nesouvisející, ozařující jako blesk temnoty, které jsou zde na zemi našim přirozeným údělem. Reprezentant skepticismu v českém barokním smýšlení. Ve svém rodišti studoval na jezuitském gymnáziu, avšak v roce 1658 vstoupil do řádu premonstrátů do kláštera na Strahově. Zde

studoval filosofii, kterou později spolu s teologií vyučoval na kněžském semináři a na koleji sv. Norberta. **14. ledna 1670** byl zvolený opatem svého kláštera na Strahově. Byl také řádovým vizitátorem a generálním vikářem – tj. druhým mužem řádu po generálním opatovi), pobýval ve více kláštorech (Teplá, Hradisko u Olomouce, Zábřovice, Nová Říše apod.), kde pomáhal řešit problémy, případně urovnávat spory členů klášterů a předsedal volbám opatů. Zasloužil se o vznik klášterní knihovny na Strahově a sepsal i knihovní řád. Prodejem statku Popovice získal prostředky na stavbu kostela svatého Norberta, obstaral také nový zvon pro Strahov a dal postavit oratoř. V roce 1674 se zasloužil o ustavení katedry církevního práva na Norbertinu při pražské univerzitě. Proti tomu ostře protestoval jezuita Jan Tanner, toho času rektor university, protože jezuiti nemohli vyučovat církevní právo na teologické fakultě.

Dílo: *Sancti Norberti, conicorum Praemonstratensium fundatis ac patriarcha sermo ad eosdem Praemonstratenses* (Praha 1676) – výklad a parafráze sv. Norberta. *Theologia universis succincta completens quidquid religion Praemonstratensi in scientiarum sacrarum scitu est necessarium*. – dochované v několika zněních v rukopise, podává stručný přehled teologie. *De typho genesis humani sive scientiarum humanarum, inani ac pentoso timore, difficultate, labilitate, falsitate, jactantia, praesumptione, incommodis, et periculis. Tractatus brevis. In quo etiam vera sapientia a falsa discernitur, Idiotis in solatium, doctis in cautelam conscriptus*. (Praha 1676) – toto dílo vyvolalo rozruch mezi řeholníky a snesla se na něj vlna kritiky od jezuitů. Spis vyšel ve více vydáních a byl přeložený do němčiny, ale na nátlak Hirnheimových protivníků byl v roce 1681 Římem daný na seznam zakázaných knih (index liber prohibitorum). V tomto díle vyjádřil svůj názor, že poznání je nejisté a vědecká činnost odvádí pozornost člověka a rozptyluje ho. Podle Hirnheimova jenom víra může poskytnout pokoj a světlo lidskému srdci. Útočil na nové vědecké poznatky a filosofii. Nade vše chtěl mít teologii a zbožnost, ve svém přesvědčení směřoval zpět k mystice středověku. *Meditationes pro singulis anni diebus ex sacra scriptura excerptae*. (Praha 1678) – do češtiny ho přeložil strahovský premonstrát Milo Hubatius pod názvem Kvítí hory Syonské aneb Rozjímání duchovní na každý den přes celý rok rozdělený, v nichžto pravidlo prospěšné k věčnému spasení jednomu každému stavu se předstírá a ukazuje a roku 1721 ho tiskem vydal Karel Josef Jeřábek na Starém Městě pražském. Spis obsahoval meditace od 1. ledna až do 30. prosince a používal se při každodenním rozjímání řeholníků na Strahově ještě v druhé polovině 19. století. Stejně jako jeho předcházející dílo se i tento spis ocitl na seznamu zakázaných knih, toho se ale Hirnheim nedomohl, protože umírá v roce **1679**.

Antonín Koniáš

Životní data: **únor 1691 – 27. 10. 1760**. Byl jedním z tzv. reformačních misionářů, kteří byli známi svou důsledností. Byl to muž neobyčejně přísného života a zanícený misionář, kázal někdy až 5x denně po 27 let. Koniáš se narodil v Praze v roce 1691, základní vzdělání nabyt ve škole při jezuitském kostele sv. Klimenta, střední v koleji Klementina (jeho otec pracoval jako knihtiskař v Klementinu), poté studoval na pražské univerzitě filosofii (1705-1708), hned po ukončení studia vstoupil do jezuitského řádu, bylo mu tehdy pouhých 17 let. Následujících 5 let působil jako učitel na jezuitských školách, poté

se věnoval misijní činnosti po Čechách (kacijní misionář – 26 let a poté 14 let jako diecézní misionář).

Působil v nejzatvrzelejších krajích východních Čech, vystavených prudké emigrantské agitaci. Podezřelé knihy lidem odnímal a opravené vracel, byly-li opravy schopné; jinak je páčil – spíše vzácné případy. Sestavil první diecézní seznam českých nekatolických čili bludařských knih, který nazval *Clavis haeresim claudens et aperiens = Klíč kacírské bludy krozeznávání otevírající, kvykořenění zamykající*, 1729. Znamý jako „pater Koniáš“, jezuita, kazatel, cenzor, misionář, spisovatel teologických knih V českých dějinách vnímán jako negativní postava – jako nástroj násilné protireformace, zejména v době NO, kdy byl považován za symbol fanatického útlaku a cenzury české kultury, za komunistického režimu byla jeho činnost zveličována a zkreslována, aby škodila vlivu římskokatolické církve. Nejvíce proslul svým pátráním po nekatolických knihách Jako základní seznam, jaké knihy má zabavovat, mu posloužil soupis zakázaných knih (*Libri prohibiti*), který vydala církev, on sám ho později doplnil o další knihy a vydal v roce 1729 – *Klíč kacírské bludy krozeznání otvírající, kvykořenění zamykající*. Je to Koniášovo neznámější dílo, obsahuje na 1233 titulů (české, německé, i francouzské) Tento seznam byl oficiálně schválen až v roce 1770. Obecným omylem však je, že Koniáš ničil jen díla Jednoty bratrské či díla z husitské doby – zabavoval ve velké míře také pokleslou literaturu – kramářské sešitky a třeba dobovou pornografii. Zabavené knihy někdy nahradil katolickými knihami, některé pouze opravil – vytrhl list, začernil text, vepsal jiný text. Zabavené knihy obvykle odevzdával na biskupství, kde se od každé z nich zachoval exemplář, v oddělení knihovny „*Libri prohibiti*“, ale část z nich i spálil – jak bývá často zobrazován. Celkem zabavil prý až 30 000 knih, z nich asi jedna čtvrtina byla jazykově česká. Ovšem Koniáš se ve své činnosti snažil plynule nahradit problematické knihy za literaturu katolickou. Jeho cílem bylo vytvořit nové katolické Čechy, vedl asketický způsob života, pětkrát denně kázal (německy i česky) a byl údajně výborný kazatel. Jeho horlivý zápal pro věc, byl považován někdy i samotnými jezuitskými představenými za přehnaný a problematický a byl za něj napomínán. Dílo: *Cytara Nového Zákona* (1727, 1729, 1746...)- měla nahradit staré evangelické kancionály. *Clavis haeresim claudens et aperiens*–*Klíč kacírské bludy krozeznávání otevírající, kvykořenění zamykající* (1729, poté druhé rozšířené vydání v roce 1749) – seznam zakázané literatury *Jediná choť Beránkova* (1729) *Zlatá neomylná římsko-katolické pravdy dennice* (1754) – náhrada za nekatolické postilly *Vejtažní naučení, Herbář*.

František Antonín hrabě Špork

9. březen 1662 Lysá nad Labem, 30. březen 1738 Lysá/Labe

Jeden z nejvýznamnějších, ale také nejsvráznějších šlechticů českého baroka, velký mecenáš umění a vydavatel knih s náboženskou tematikou. V letech 1680-1681 podnikl 1. větší zahraniční cestu (Itálie, Francie, Španělsko, Nizozemí), už tehdy se snad seznámil s jansenistickými myšlenkami. Hrabě Špork vystupoval jako ostrý kritik společenských poměrů a zastánce myšlenek náboženské tolerance, na jejich podporu vydával knihy ve své soukromé tiskárně. Odsuzoval fanatismus a praktiky jezuitů Jeho vydavatelská činnost

začíná v roce 1701 – ve jeho tajné tiskárně v Lysé nad Labem vydává zejména zahraniční tituly, které nepředkládá církevní cenzuře ke schválení.

Překlady pořizují Šporkovy dcery – **Eleonora a Anna Kateřina**. Tiskárna je vyzrazena roku 1712 – císař r. 1713 nařizuje její uzavření. Špork se ale lehce nevzdal, knihy vydával dále – celý proces trval až do roku 1729 a vyvrcholil nařčením z kacířství a zesměšňování církve, dále konfiskací knih uložených v tiskárně i vzámecké knihovně na Kuksu. Trest navržený pro hraběte byl velmi přísný: Jako kacíř měl být zbaven všech hodností a měla mu být odňata správa jeho jmění. Měl zaplatit pokutu ve výši 100 000 zlatých za to, že od r. 1713 (kdy měla být uzavřena tiskárna) vytiskl 25 kacířských knih a skandálních spisů. Špork měl buď odvolat bludy a žít dále pod dozorem, nebo (neodvolal-li by) měl být doživotně uvězněn – díky vlivným přátelům ale vyvázl jen s pokutou 6000 zlatých. Na svém zámku v Kuksu nechal zřídit velkolepé lázně s hospitélem milosrdných bratří a rodinnou hrobkou Šporků – výzdobu svěřil největšímu sochaři své doby **Matyáši Bernardu Braunovi**. Kolekce soch znázorňující lidské ctnosti a neřesti. V nově zakoupeném areálu – zvaném Nový les vytvořen poutnický areál zvaný Braunův Betlém. Sochy tesané přímo do skály. Hrabě Špork proslul taktéž svou zálibou v nekonečných soudních sporech a šarvátkami se svými sousedy žířečskými jezuity, které často a nejrůznějšími způsoby zesměšňoval a provokoval. Miloval také hony, k jejich podpoře dokonce založil lovecký řád sv. Huberta. I v tomto odvětví se projevila jeho nespoutaná povaha: Za císaře **Karla VI.** byl v lesích u Boru vysazen vzácný bílý jelen – dar ruského cara císaři a jeho chov byl zajištěn přísnými ochraňujícími předpisy. Hrabě Špork přesto jednoho ulovil, za což byl potrestán vysokou peněžitou pokutou 5000 zlatých. Na příštím dvorním plese ve Vídni se pak objevil v kožených kalhotách ušitých z kůže zabitého jelena. Na námitky o nevhodnosti takového obleku reagoval se slovy, že to jsou nejdražší kalhoty, které si pořídil.